Available online at http://jgu.garmian.edu.krd

Journal of University of Garmian

https://doi.org/10.24271/garmian.22090105

ئامانجی زمانیی لە بەکارهێنانی وێنە فێرکارییەکان لە پەرتووکی خوێندنگەدا

ئەڤین جمال حسێن

بەشی زمانی کوردی // کۆلیژی پەروەردەی بنەڕەتی// زانکۆی سەلاحەددین

سازان ڕەزا موعین

بەشی زمانی کوردی //کۆلیژی پەروەردەی بنەڕەتی // زانکۆی سەلاحەددین

rticle Info

Received: January, 2022
Accepted : February,2022
Published :April ,2022

Keywords

وێنە،وێنەی، فێرکاری،پەرتووکی خوێندنگە.

Corresponding Author

aveen9520@gmail.com
sazan.moen@su.edu.krd

پوختە

لە ئێستادا فێربوونی زمانی دووەم بووە بە پێویستییەکی سەردەم بۆ مرۆڤ، بە شێوەیەک کە دایکان و باوکان هەر لە سەرەتای تەمەنی منداڵەکانیان ئارەزوو دەکەن،کە جگە لە زمانی دایک فێری چەند زمانێکی تریش ببن، بە تایبەتی زمانی ئینگلیزی کە لە ئێستادا بۆتە زمانێکی نێودەوڵەتی.

ئەم توێژینەوەیە بە شێکی ماستەرنامەکەمە، لە دوو بەش پێک هاتووە بەشی یەکەم چەمک و زاراوەی وێنەمان ڕوون کردۆتەوە و پێکهاتەی وێنە و پەیوەندی وێنە و زمانمان باسکردووە، بەشی دووەمیش باسی وێنە و ڕۆڵی وێنەمان کردووە لە سیستەمی پەروەردەدا، هەروەها باسی ئامانجی زمانیمان کردووە لە بەکارهێنانی وێنەکاندا.

هەستی بینین چالاکترین هەستە لە کردە بیرییەکاندا،چونکە بەشێکی زۆری وێناکردنە هزرییەکان لە ڕێگای وێناکردنە وێنەییەکانەوەیە.

زمانی فێرکردن کە زمانی ئینگلیزییە لە پەرتووکی بازنەی یەکەمی قوتابخانەی(ئیشقی بنەڕەتی-هەولێر) گرنگی بە وێنە فێرکارییەکان داوە، بۆ دروستکردنی پاڵنەریک بۆ ئاراستەکردنی ئەنجامە فێرکارییەکان گەشەی بیری لای فێرخوازان، چونکە زۆربەی کات وێنەکان زمانحاڵی واقعن و نزیکترن لە بیری فێرخوازەوە بە بەراورد بە زمانێکی ئەبستراکت بۆ فێرکردن.

پێشەکی

بەشی یەکەم:

١-١وێنە لە ڕوی چەمک و زاراوە:

واتای زاراوەی وێنە (image)دەگەڕێتەوە بۆ وشە یۆنانیەکە(eikon)ە ، کە ئاماژە بە لێکچوون و چونەوە سەر یەک دەدات،ئەم وشەیە وەرگێردراوەتە سەر زمانی لاتینی(image) ،کە واتاکەشی پەیوەستە بە هەموو ئەو شتانەی کە نوێنەرایەتی تاک و شت و ڕوداوەکان دەکەن، بە شێوەیەکی بینراوی هەستپێکراو بە ڕێگای ڕەنگکردن یان هەڵکۆڵین،خەت کێشان،چرکاندن،یاخود وەکو کردارێکی ئەندێشەکردن نواندنێکی بیری ئەنجامدەدەن،لە شێوەی وێنەیەکی لێکچوو کە گوزارشت لە هەموو ئەو شتانە بکات.

چەمکی وێنەی فێرکاری:

وێنەی فێرکاری بە هۆکارێکی بینین دادەنرێت،کە هەستی بینین دەدوێنێت لای فێرخواز و پشتی پێ دەبەستێت بۆ ئاسانکردنی تێگەیشتن، دەبێتە پاڵنەرێکی گەورە بۆ ئاراستەکردنی کردە فێرکارییەکان، بەڵام لە بواری پەروەردەدا مەبەستمان لێی وێنەی فێرکارییە ئەویش ئەو وێنانەن کە ئەرکیان پەروەردە و فێرکردنە و پەیوەستە بە پێکهاتە فێرکارییە ئامانجدارەکانەوە و هاوکاری فێرخوازە لە دەزگا یان کۆرسی خوێندن،کەواتە ئەوەی لێرەوە تیشکی دەخرێتە سەر وێنەی فێرکارییە.

١-٢ پێکهاتەکانی وێنە:

وێنە هەروەکو هەر ئامێرێکی تر لەچەند فاکتەر وپێکهاتە پێکهاتووە، کە بە هۆیانەوە کیانێکی یەکگرتوو دروست دەبێت، ناکرێت جیاوازی لەنێوان یەکێك لەوانەدا بکرێت،بەڵام دەکرێت ئاماژە بەوە بدەین،کە گرنگی هەر یەك لەپێکهاتەکانی وێنە جیاوازە،گرنگی هەندێکیان سادەیە و هەندێکیشیان زۆر گرنگن و پەیوەستن بە چەند ئامێرو کەرەستەیەکی ترەوە ،هەروەها دەبێت بایەخ بە لایەنی دەرەکیش بدەین وەکو :قەبارەی تابلۆ (گەورە، بچووك) شێوەکەی (بازنەیی،چوارگۆشەیی)ە.هەروەها ئەو کەرەستەی کە بەکارهاتووە لە دروستکردنی:بۆیەی ئاوی یان زەیتی یان تەباشیر ئەمانە پێکهاتە تایبەتیەکانن پێکهاتەی دەرەکیش هەیە وەکو:

١. **هێڵەکان:** هێڵەکان بە پێکهاتەیەکی سەرەکی دادەنرێت، کە ئەوانیش دوو جۆرن، هێڵی ستوونی و هێڵی لار، هەر یەك لەمانە مانایەکی خۆی هەیە بۆ نموونە هێڵی ستوونی گوزارشت لە شتی توند و پتەو دەکات وەکو :دارو درەخت هێڵی لار گوزارشت لە جوڵە و کاردانەوە دەکات ، هێڵی ترێشی هەیە وەکو هێڵی جوڵاو کە لە ناو تابلۆدا بەئاسۆیەکی دوور دیارە تا دەگاتە هێڵی سەنتەر (انطوان صیاح واخرون، ١٩٩٩: ١٦٩). هەروەها وێنە مەودای هەیە (مەودای یەکەم، مەودای دووەم ، مەودای کۆتایی).

٢. **کەسەکان:** هەندێ جار وێنە لە تاکەکەسێک پێکدێت، هەندێک جاریش ژمارەیەک کەسن ،دەکرێت ڕەگەز و ڕەوشی کۆمەڵایەتیان بزانرێت، لە ڕێگای جل وبەرگ و ئەو ژینگەیەی کەتێیدا دەژین.

٣. **تیشك:** تیشك یەکێکە لەپێکهاتە سەرەکییەکانی وێنە، لە ڕووی سەرچاوەوە دوو جۆرە:سەرچاوەی سروشتی وەکو: خۆر و ئەستێرە و مانگ و سەرچاوەی تیشکی دەستکرد وەکو: مۆم و گلۆپ و شتی تر.

تیشك دەخرێتە سەر لاشەی مەبەست ، بەم شێوەیە ئەو قەبارەیە دروست دەکات ،پێویستە ئاماژە بەوە بکرێت، کە سنووری تیشك لە نێوان تیشکی سروشتی و تیشکی دەستکرد جیاوازی هەیە، هەروەها بەها و جۆری تیشك کاریگەری لەسەر مادەی وێنە و بەهێزی هەیە(قدورعبداللە ثانی،٢٠٠٨: ١٥٥).

٤. **سێبەر:** سێبەریش دوو جۆری سەرەکی هەیە: سێبەری هەڵگیراو: ئەو سێبەرەیە کە لە ئەنجامی کەوتنی تیشکی ڕووناکی بۆ سەر لاشە دروست دەبێت ،سێبەری ئاراستە: ئەو سێبەرەیە کە لاشە لەسەر پانتاییەکی تر لە دوای پێکەوتنی تیشکی ڕووناکی دروستی دەکات. (هەمان سەرچاوەی پێشوو).

٥. **ڕەنگەکان:** ڕەنگەکان لەئەنجامی کاردانەوەی وێنە و تیشکی ڕووناکی دروست دەبن،ئەم ڕەنگانە جۆرێك لەجوانیەکی بێهاوتا دروستدەکەن، بۆیە پێکهاتەیەکی سەرەکی و کاریگەری وێنەن بەهۆی پێدانی مانایەکی فراوان و سەرنج ڕاکێش، ئەمرۆ پەرتووك بەڕەنگەکان جوان دەکرێت کە زۆر سەرنجڕاکێشترە لەپەرتووکەکانی خوێندنەوە و مێژوو و پەروەردەی ئیسلامی و ئەوانیتر بۆ فێرخواز، تێکستێك لەچوار چێوەی چیرۆکێکدا کە لە کۆمەڵێك وێنە پێکهاتووە بەرجەستە دەکات بەڕەنگە جوان و دیارەکان، بەکارهێنانی ئەم ڕەنگانە بەشێوەیەکی باش و پێدانی هەر ڕەنگێك شێوەیەکی گونجاو گرنگیەکی زیاتر و کاریگەرتر دەدات، بەڵام دەبێ هێمای هەر ڕەنگێك بزانین:

. **ڕەنگی شین:** هێمای دووری و بەهێزی و قوڵییە.

. **ڕەنگی زەرد:**هێمای دڵخۆشی و ڕووناکی و تیشك دەدات.

. **ڕەنگی سوور و پلەکانی:** هێمای دڵخۆشی و ئاگر و هەڵچوون و جۆش و خرۆش و خۆشەویستی دەدات.

. **ڕەنگی سپی:** هێمای پاکی و بێگوناهی و ئازادی و ئاشتی و سەقامگیری دەدات.

. **ڕەنگی سەوز و پلەکانی:** هێمای لەسەرخۆیی و ژیان و سەقامگیری و پێشکەوتن و گەشەسەندن و ئاوەدانی ژیان دەدات.

. **ڕەنگی پرتەقاڵی:** هێمای گەرمی و ڕاکێشان و گەشبینی و چالاکی دەدات.

. **ڕەنگی ڕەش:** هێمای غەمگینی و تاریکی و بێ ئومێدی و نەزانین دەدات.

. **ڕەنگی خۆڵەمێشی:** هێمای مردن و ناپاکی و دەستوەردان و تەم و مژاوی لەهەمووشت دەدات.

١-٣ وێنە و زمان:

هەروەکو لە پێشتر ئاماژەی پێ کرا، کە وێنە ڕەگ و ڕیشەی دەگەڕێتەوە بۆ وشەی ئایکۆنی یۆنانی، کە ئاماژەیە بە لێکچوون و دواندن و هاوشێوە،هەموو پێناسەکانیش لە دەوروبەری واتایەک کۆدەبنەوە هەر لە ئاماژەکردن بە گەڕاندنەوەی بەرهەمهێنان کۆپیکردن-لەیەکچونی تایبەت بە بابەتەکان، تایبەتمەندییەکەی لەو بابەتە دەچێت کە بۆ چ شتێک دەگەڕێندرێتەوە و نوێنەرایەتی چ شتێک دەکات.

زمانیش بریتییە لە توانای تایبەت بە مرۆڤ بۆ پەیوەندیکردن ،لە ڕێگای کۆمەڵێک هێمای دەنگی(زمانی) ئەرکی بە هێماکردنی ناوەڕۆکە هزرییەکەیە، کە چالاکیەکانی ئاوەزی مرۆڤی لە سەر بنیاتنراوە هەردووکیان پێکەوە پێکهاتەی بیری پێکدەهێنن کە چالاکییەکانی ئاوەزی پێوە بەندە.

ئەم پەیوەندییە دوانەییە (زمان-وێنە) ئەوەندە بەهێزە وەکو پەیوەندی نێوان ئاوەز و واقعە کە هیچیان ڕێگە بە کەمکردنەوەی ئەوی تریان نادات لەو ڕووەوە کە هزر چالاکییەکەی لە سەر زمان ڕاوەستاوە،زمانیش بە واقعەوە، سەرباری ئەوەی کە وێنە دامەزرێنەری ئەو واقعەیە و هاوکارە بۆ درکپێکردنی واقعەکە، دیارە ناتوانرێت پێشبینی جیهانێک بکرێت بەبێ بونی وێنەی پێدراو بۆ پێشبینیکردنی جیهانە ئایندەییەکە ،ناشتوانرێت بە بێ وشەکان گوزارشت لە وێناکردنی وێنەکان بکرێت،هەروەها ناشتوانرێت بە بێ بوونی هەردووکیان (وێنە و زمان) وێنا کردن ئەنجام بدرێت،ئەم چونەوە ناویەکەش هیچ کاتێک دانابڕدرێن لە یەکتر، چونکە وێنەکان بە بێ ناونان لە ئاوەزدا جێگیر نابن،دەبێت ڕەنگدانەوەی شتێکی واقعی یان هێما بن بۆ شتێکی ئەبستراکت، کەواتە وێنەکان مەبەستی سەرەکین بۆ وێنا کردن و وەبیرهاتنەوە و پاشان وەرگرتن و فێربوون.

لە بەرامبەر هەر درکێنراوێکدا (یەکە زمانییەکان) وێنەیەک هەیە،بەڵام چ جۆرە وێنەیەک؟ ئەو وێنانەی کە نوێنەرایەتی واتایەک دەکەن بەو واتایەی کە لە واقعدا بونێکی فیزیاوی ڕاستەقینەیان هەبێت لە ئاوەزدا ببنە پێکهاتەیەکی هێمایی تاوەکو ئاوەز بیانناسێتەوە و ببنە وێنەیەکی ئاوەزی.

هەر کاتێک کردەی فێرکردن دەستپێبکات ئەوا بیرەوەری کردەی گەڕاندنەوە بۆ هێماکان ئەو هێمایانەی کە بونەتە پێکهاتەی بیری ئەنجام دەدات.

سەبارەت بەو وێنانەی کە بوونی ڕاستەقینەیان نییە (فیزیایی)تەنها وێناکردنن،ئەوا پێویستە مامۆستایان چەمکیان بدەنێ تاوەکو کردەی وێناکردنەکان نزیک بکرێنەوە لە بە هێماکردنێکی تا ڕاددەیەک ڕێژەیی بە ئامانجی وەرگرتن و فێرکردن و وەبیرهێنانەوە.

بیردۆزی بە هێماکردنی دوانەیی زانیاری ئەم بیردۆزە پشت دەبەستێت بە وێنە و ڕۆڵێکی گرنگی دەداتێ لە کردەی بەهێزکردنی یادەوەریدا، لەو کاتانەدا کە بۆ هەر وێنەیەک وشەیەک لە بەرامبەریدا هەبێت ئەم کرداره چەند بە جووتی بمێنێتەوە ئەوەندە کردەی فێرکردن ئاسانتر دەبێت و زانیارییەکە بە بەردەوامی دەمێنێتەوە و لە بیرچونەوە کەم دەبێتەوە،بۆ نمونە وێنەی(مەڕ) زیاتر لە یادەوەریدا دەمێنێتەوە وەک لە درکاندنی وشەی (مەڕ) ،کەواتە وشە وێنەدارەکان زیاتر دەمێننەوە وەک لەو یەکانەی تر کە خاوەنی وێنە نین،کەواتە وشەکان هاوڕێیەتی وێنە دەکەن و دەچنە هەردوو سیستەمی تایبەت بە وێنەو سیستەمی تایبەت بە وشەکان ،لە کاتێکدا وشە ئەبستراکەکان تەنها دەچنە سیستەمی درکێنراوەکانەوە ،چونکە لە دەرەوە وێنەیان نییە. کەواتە وێنەکان بە هەمووجۆرەکانیەوە بەشداری دەکەن لە پێکهێنانی زانیاریەکاندا،کەواتە لە قۆناغە سەرەتاییەکانی فێرکردنی زماندا جا چ زمانی یەکەم بێت یان دووەم وێنەکان بە هەموو جۆرەکانیانەوە بەشداری دەکەن لە پێکهێنانی زانیارییەکاندا.

بەشی دووەم:

١-٢ وێنە لە سیستەمی پەروەردەدا:

وێنە لەم سەردەمەدا بەشێکە لەدیمەنی رۆشنبیری و فاکتەرێکی بە هێزە لەناو هەر کۆمەڵگایەکدا، هەروەها بووە بە بەشێك لەچالاکییەکانی مرۆڤ، بەهۆی هەمەجۆری ژیانی سەردەمەوە کە پڕە لە چالاکی، ئەم چالاکیانەش هیچ کامیان بێ وێنە نابن، بە هۆی گرنگی گەورەی وێنەوە.

پرۆسەی خوێندن و فێرکردنیش بێبەش نییە لە وێنە ،چونکە ڕۆشنبیری و زانیارییەکانی وێنە ئەوەندەی لەناو ئەم پرۆسەیە ئامانج دەپێکێت ئەوەندە لەناو پرۆسەکانی تردا ئامانج ناپێکێت، چونکە وێنە لە پەرتووکی خوێندنگەکاندا فاکتەرێکی پەیوەندی کردنی هێماییە،هەروەها دادەنرێت بە هۆکارێک بۆ فێرکردن و بەشێکە لە هۆکارە دیارەکانی.(عبدالحمید عابد،٢٠٠٨: ٢٧).

بایەخدان بە بەکارهێنانی وێنە لەناو بواری پەروەردە و فێرکردندا مێژوویەکی دێرینی هەیە، بەهۆی ڕۆڵی بەهێزی وێنە و ئەو دەسەڵات و توانایەی کە هەیەتی لەسەر کاریگەری و بڕوا پێکردن،چونکە وێنەکان هەمیشە بەڵگەی باوڕپێکراون، ئەم تایبەتمەندییانە و چەندانی تر وای لە وێنە کردووە ببێتە هۆکارێکی گواستنەوەی کاریگەر بۆ هزر و هێماکان.

وێنە بە هەموو جۆرەکانیەوە بۆ تەواوکردنی نموونەی باش و خراپ بەکاردێت، سوودێکی گەورەی هەیە لەچالاککردنی پرۆسەی سەرنج ڕاکێشان و هەستکردن و وەبیرهێناوە و ئەندێشەکردن و بیرکردنەوە،ئەمانە هەموویان پرۆسەی گرنگن لەناو پرۆسەی فێرکردندا.(شاکر عبدالحمید،٢٠٠٥: ١٢) شێوەکانی سوود وەرگرتن لە شێوازەکانی وێنە بە هەموو جۆرەکانیەوە فاکتەری یەکلاکەرەوەن لەئاستی سوودوەرگرتن لەوێنە لەناو ئەم پرۆسەیەدا.

٢-٢ منداڵ و وێنە لە ناو کردەی فێرکردن و فێرکاریدا:

قۆناغی منداڵی زیاتر لەهەموو قۆناغێکی تری تەمەنی مرۆڤ پەیوەستە بە جیهانی وێنە و ڕەنگەکانەوە، منداڵ هەر لەسەرەتای تەمەنیەوە لە هەفتەکانی سەرەتادا هەوڵدەدات ئەوەی لە دەوروبەری خۆی هەیە بیزانێت و ئاشنا ببێت پێی.

زاناکانی دەروونناسی بایەخیان بە منداڵ داوە لەهەموو قۆناغەکانی تەمەنیدا هەر لە لەدایکبوونیەوە تا قۆناغی گەشەکردن و هەرزەکاری ، بیردۆزی قۆناغەکانی گەشەکردنی منداڵ لە ژینگەیەکەوە بۆ ژینگەیەکی تر جیاوازە ،بەڵام ئەوەی کە جێگای بایەخە لەم توێژینەوەیەدا ئەو پێشکەوتنە تایبەتەی منداڵە لە بواری هەستپێکردنی بینینەوە و پەیوەندی بەگەشەکردنی زمانەوانییەوە وەکو قۆناغێکی لایەنگیری پەیوەندی منداڵ بەدەوروبەریەوە. (نبیل عبدالفتاح حافظ،١٩٩٨: ٢٤)

بۆیە دەبینین هەستی بینین گرنگترین هۆکاری وەرگرتنی زانیارییەکانە، سەبارەت بەجیهانی دەرەکی و پاراستنیان لەناو هزر و هۆشدا، دواتر کاریگەری زمان لەسەر هەستی بینین دیار دەبێت ئەگەر ئێمە زانیمان کەژمارەیەکی زۆری وشە و چەمکەکان بەشێوەیەکی گشتی پەیوەستن بەبینینەوە.(دیفید الکایند،١٩٩٦: ٣٦٧).

بایەخدانی تایبەتی منداڵ بە وێنە و تێبینیە وردەکان وای لێدەکات فێری خوێندنەوە و نووسین ببێت، نەخشە و وێنەکانی سەر بەرد و شاخەکان لە زۆر شوێنی جیهان بەڵگەن لەسەر زمانی وێنە بۆ هەر منداڵێك بینینی یەکەم وێنە و ڕەسم هەردەمێنێت وەکو شێوەیەکی نووسین و منداڵ خۆشییەکی ڕاستەقینە دەبینێت لە سەیرکردنی وێنەکان، بۆ نموونە وێنەی سەگێکی بچووك و ئۆتۆمۆبێلێك هەریەکەیان خەسڵەتێکی جیاکەرەوەیان هەیە، کە یەکێکیان ئاژەڵە و ئەوی تریان ئامێرێکی گواستنەوەیە، ئەم وێنەیە وا لەمنداڵ دەکات کە تێبینی و پەسنی بکات و تێبینی لەسەر بدات ، کەواتە وێنە هۆکاریکە بۆ بەدیهێنان و مەنۆلۆژیای درێژ ماوە یان گفتوگۆیەکی پڕ لە ژیان، گەڕاندنەوەی شارەزایی ژیانی منداڵ، باولینا کرحۆمارد" ئاشکرای

دەکات کە وێنە هاوکارە بۆ ئەوەی منداڵ قسە بکات و کێ لەئێمە گوێی لەو دەنگە نەرمە نەبووە کەمنداڵ داوا لەدایکی دەکات پەرتووکێکی وێنەداری پێبدات؟ هەروەها کێ لەئێمە ئەو دڵخۆشیەی نەبینیوە لە سەر ڕوخسار و کاردانەوەی منداڵ کاتێک کە پەرتوکێکی وێنەداری دەست دەکەوێت.(سرجيو سبيني،١٩٩١: ١١٩و١٢٠).

٣-٢ پێوەرەکانی هەڵبژاردن و دانانی وێنە فێرکارییەکان:

هەڵبژاردن و دانانی وێنە فێرکارییەکان و بەکارهێنانیان کردەیەکی هەرەمەکی نییە،بەڵکو پێویستە پسپۆران ڕەچاوی کۆمەڵێک بنەما و پێوەر بکەن کە بگونجێن و کاریگەری زانستی پەروەردەیی باشیان هەبێت، گرنگترینیان لە چەند خاڵێکدا دەخەینە ڕوو:.

١-هاوتاییەک هەبێت لە نێوان وێنە و بابەت و تەمەنی فێرخوازان و قۆناغی فێرکردنەکە.

٢-وێنەکان سەرنج ڕاکێش بن،پەیوەندییان بە بابەت و ناوەڕۆکی وانەکەوە هەبێت بە ئاسانی جیا بکرێتەوە دوور بێت لە تەم و مژی،گونجاو و بەردەست بێت لە ژینگەی فێرخوازدا بەپێی تایبەتمەندی ڕۆشنبیری و شارەزایی و تەمەن،کۆمەڵایەتی،ئایین،نەتەوەی فێرخواز بێت.

٣-کردەی ئامادەکردن بۆ هەڵبژاردنی وێنەکان دەبێت لە ژێر ڕکێفی ئەو ئامانجانەدا بێت: هۆشیارکردنەوە و فێرکردن.

٤-پێویستە جۆرێک لە گونجاندن و تەواوبوون لە نێوان دەقەکان و وێنەکاندا هەبێت،دەبێت وێنەکان هاوتەریبی دەقەکان بن.

٥-دانانی دەقەکان لە لای ڕاست و وێنەکانیش لە لای چەپ بە تایبەتی ئەگەر هاتوو دەقەکە لە وێنەکە گرنگتر بوو، پێچەوانەکەشی ڕاستە.

٦- وێنەکان چڕ نەکرێنەوە، ژمارەی توخمەکانی ناو وێنەکان هەمان ژمارەی ڕەگەزە زمانییەکان بن، نە زیاتر بن نە کەمتر.

٤-٢ باشییەکانی وێنە فێرکارییەکان:

توێژینەوە زانستییە هاوچەرخەکان ئەوەیان دووپاتکردۆتەوە کە هەرچەند کاریگەری هەستەکانی فێرخواز زیاد بکرێن ئەوەندە سەرکەوتنی هۆکارەکانی فێرکردن زیاد دەبێت،لە فەراهەمکردنی ئامانجەکانی وانەوتنەوەدا، هەروەها شۆڕشی تەکنەلۆژیا کە ئەمڕۆ ئێمە لەگەڵی دەژین، وێنەی سەپاندووە وەکو هۆکارێکی ئاگادارکردنەوە ، کەهەموو بنەماکانی کاریگەری لەخۆ دەگرێت، هەروەها وێنە توانایەکی زۆری هەیە لەئاسانکردنی پرۆسەی فێرکردن و فێربوون دەتوانین لە چەند خاڵێکدا بیانخەینە ڕوو:

١-پێشکەش کردنی ڕاستییە زانستییەکان لەوێنەیەکی زانیاری بینراودا، چەمکەکان ڕوون دەکاتەوە،واتاکان لەگەڵ شارەزایی زارەکی بەرجەستە دەکات و بەرێوەبردن و زیادکردنی هەستکردن و ڕاستکردنەوەی چەمکە هەڵەکانی بۆ ئاسان دەکات.(عبد المجيد العابد،٢٠٠٨: ٢٧)

٢. گرنگیدانی فێرخوازان دەوروژێنێت و سەرنجیان ڕادەکێشێت لەگەڵ دروستکردنی هزری بەرهەمهێنان و دەرفەتی بەراوردکردن لەنێوان قەبارەکان و مەودا و شێوەکان پێشکەشدەکات،جوڵەی ئەو بابەتە بە فێرخواز دەناسێنێت کەچارەسەری دەکات.

٣. ئارەزووی توێژینەوە و خوێندنەوە و شرۆڤەو لێکۆڵینەوەی تر دروستدەکات، بەهۆی ئامادەکردنی بەڵگەنامەکانی بینین و هەستەکانەوە. (عبد اللطيف الحشيشه،،١٩٩٤: ٢٤)

٤. هاوکارە بۆ نزیککردنەوەی کات و شوێنەکان،ماوەی تەواو بۆ مامۆستا و هەوڵەکانی دابیندەکات و هاوکاری فێرخوازە بۆ ئەوەی بەباشترین و ڕێکخراوترین شێوە هزرەکانی خۆی پێشکەش بکات و گوزارشتێکی ئازادی بۆ بکات، ئارەزوویەکی هونەری و ئەدەبی لا پەروەردە دەکات و بەشداری دەکات لە باشترکردنی شێوەی خوێندنەوەی زارەکی فێرخواز.

٥. سەرنجی فێرخواز زۆر زیاتر ڕادەکێشێت لە هۆکارەکانی تر، ژمارەیەکی زۆری فێرخوازان بەشداری وانەکە دەکەن بە بەراورد بەو وانانەی کە بەتاڵە یان کەمتر وێنە لە بەرامبەر دەقەکان هەیە.

٥-٢ وێنە وەک هۆکارێکی فێرکردن و فێرکاری لە پەرتووکی خوێندنگەکاندا:

سیستەمی پەروەردەیی وڵات هەرچی بێت و لە هەر ئاستێکدا بێت ئەوا بەردەوام هەوڵ دەدات،کە کەسانی شارەزاو پسپۆری بابەتەکان فەراهەم بکات، بۆ ئەوەی بتوانن بڕیاری دروست بدەن سەبارەت بە گۆڕانکاری لە پرۆگرامەکاندا،کە هاوتەریبن لە گەڵ گەشەسەندنی جیهانی سەردەمداو دەستنیشانکردنی هۆکاری نوێی فێرکردن و پشت بەستن بە ئامێرە نوێکان و دۆزینەوەی ڕێگای نوێ بۆ ئاسانکردنی گەیاندنی زانستەکان.

وێنە فێرکارییەکان و وێنەی دەنگەکان و نەخشە و ڕەسمەکان سەرەکیترین هۆکارەکانی خوێندنە ،کە ڕێگا بەگەیشتن بەئامانجەکانی پەروەردە و فێرکردن دەدات، هەروەها پێکهاتەیەکی سەرەکییە لەپێناو گەیشتنی فێرخواز بەئاستێکی فێرکردنی باش و دروست، بەتایبەتی ئەگەر پرسەکە پەیوەست بێت بە منداڵان لەقۆناغەکانی سەرەتایی خوێندندا، چونکە لەم قۆناغەدا هەستەکان بەسەر منداڵدا زاڵن بە تایبەتی هەستی بینین، هەر بۆیە پرۆگرامەکانی خوێندن لەم قۆناغەدا ئەگەر وێنەیەکی بەرکەوتوو بە هەستەکان پێشکەش نەکەن ئەوا شت و تاک و پێکهاتەکانی ژینگەی دەوروبەر لای منداڵانی فێرخواز ئاڵۆز و تێکەڵاو دەبن، نزیکترین و باشترین نموونە ئەوەیە کەمنداڵ لەباخچەی ساوایاندا پیتەکانی زمانییان وەکو وێنە پێ نیشان دەدرێت،هەروەها لەناو شارستانیەتە کۆنەکانیشدا بەهەمان شێوە هێماکان(ڕەمزەکان) لە شوێنی پیت بەکار هاتووە و و ناوی شتەکان بە شێوەی وێنە دەکێشرا،کە خوێندەوار و نەخوێندەوار واتەکەیان دەزانی، ڕۆڵی وێنە لە ناوەڕۆکە جیاجیاکانی دیارە کە مەودایەکی کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری هەیە،لەرێگای وێنەوە فێرخواز دەتوانێت ئاگاداری دەوروبەری خۆی و جەماوەر و جیهان بێت ،لەوەش زیاتر بە تێپەڕبوونی کات دەتوانێت ئەو قۆناغە تێپەڕێنێت کە وەرگر بووە و ببێت بە داهێنەر لە ڕێگای وێنەکانەوە، چونکە زمانی فێرکردن بریتییە لەهەماهەنگی لەنێوان زمانی زارەکی و زمانی بینین ، ئەمەش وا دەکات کەهیچ گومانێك نەبێت لەسەر پێویستی گرنگیدان بە وێنە.

٦-٢ پێناسەی پەرتووکی خوێندنگە:

بەپێی ئەو بەڵگەنامانەی کەدەستەی یۆنسکۆی جیهانی بڵاوی کردۆتەوە پەرتووکی خوێندنگە" بریتییە لەو پەرتووکەی کە شێوازی سیستەمی بابەتی دەستنیشاکراو لە ناو بابەتێك نمایش دەکات و بەتێکستی دیاریکراو دایناوە بۆ

ئەوەی پرۆسەی فێرکردن و فێربوون رازی بکات" (محمد فتحي عبدالهادی واخرون:٥٨)، بەپێی ئەم چەمکە پەرتووکی خوێندنگە تا ئێستا هۆکارێکی سەرەکی فێرکردنە بۆ هەر فێرخواز و مامۆستایەك ،رۆڵێکی گرنگی لە نێو پرۆسەی فێرکردن و فێربووندا هەیە، دکتۆر حەسەن عەبدولشافی ئەمە

دووپاتدەكاتەوە سەبارەت بە پەرتووك لەنێو پرۆسەی خوێندندا دەڵێت:" پەرتووك گرنگترین سەرچاوەی زانیاریی ڕەهایە و گرنگیەكەشی تەنها لەوەدا نییە كە وەكو تۆمارنامە زانیاری مرۆڤایەتی دەپارێزێت و لە نەوەیەكەوە بۆ نەوەیەكی تر دەیگوازێتەوە، بەڵكو گرنگییەكەی لەوەدایە كە هۆكاری سەرەكی فێركردنە، چونكە بەبێ بوونی پەرتووكی گونجاو بۆ ئاستی فێرخواز پرۆسەی فێركردن ئەنجام نادرێت. (احمد عبدالله العلی،٢٠٠٢: ٨٦).

كەواتە پەرتووكی خوێندنگە پێویستی بە بوونی كۆمەڵێك تایبەتمەندییە لە ڕووی شێوەو و ناوەرۆكەوە ،لە پێناو بەشداریكردنی بۆ گەیشتن بە ئامانجی پرۆگرام و ئاراستەكردنی فێركردن بە مەبەستە دیاریكراوەكان كە پرۆگرام لە پێناویدا ئامادەكراوە.

پەرتووكی خوێندنگە هۆكارێكی هاوكارە بۆ فێربوون و فێركردن (أحمد أنور عمر:٤٦)، هەروەها پەرتووكی خوێندنگە بەهێزترین وروژێنەرترین ئایدیۆلۆژیا و رۆشنبیریە، چونكە بەشدارە لەدروستكردنی بەها میراتگرەكان و ڕەفتار لەگەڵ چینێكدا دەكات كە ئامادە دەكرێن بۆ ئاینده. (Choppin Alin, Marie Chartier Anem,1994).

پەرتووكی خوێندنگە **جیا لەپەرتووكانی تر چەند تایبەتمەندی خۆی هەیە:**

١- چوارچێوەیەكی گشتی بۆ پرۆگرامەكانی خوێندن پێشكەشدەكات، زانیارییەكان لەڕووی چۆنیەتی و چەندێتیەوە دیاریدەكات.

٢- ئاستێكی هاوبەشی ڕاستی و زانیارییەكان بە هەموو فێرخوازان پێشكەشدەكات سەرەڕای ئاستی ئەنجامەكان و توانا و ئامادەییەكانیان.

٣- كۆمەڵێك لە ڕاستی و زانیاری دەستنیشاكراو لەخۆ دەگرێت ،كە بە شێوەیەكی زانستی و دەروونی و پەروەردەیی ڕێكخراون و گونجاون لەگەڵ فێرخواز و خوێندنگە.

٤ دەرفەت بە فێرخواز دەدات لەسەر لێهاتوویی بۆ خوێندنەوە و ئەنجامی خوێندن.

٥-پەرتوكی خوێندنگە لە لای هەموو قوتابیان بەردەستە بەبێ جیاوازی.

٦-بابەتەكانی پەیوەندی بەپەرتووكی پێشوتر و دواترەوە هەیە لەهەمان بابەتی خوێندن.

٧- سیستەمێكی فێركردنی یەكگرتوو پێشكەشدەكات و ڕێگا لەتێكهەڵكێشی نەژاد پەرستی و قۆرغكاری دەگرێت و دەبێتە هۆی بڵاوكردنەوەی یەك رۆشنبیری لەنێوان هەموو نەوەكان. (Nathan,1994:64)

٨- یەك زمان لەنێوان نەوەكان دروستدەكات، كە ئەمەش ناسنامەی زمانی فێرخوازانە كە زمانی نەتەوەیی خۆیەتی.

٢-٧ ئامانجی زمانیی لە بە كارهێنانی وێنە فێركارییەكان لە پەرتووكی خوێندنگەدا:

وێنەی فێركاری بە دیارترین هۆكاری پەیوەندی و فێركردن دادەنرێت، كە ئەركی سەرەكی هەڵگرتنی زانیاری و زانست و شارەزاییە، لەو بوارەیدا كە دەخرێتە ڕوو، لەكاتێكدا وێنەی فێركاری خۆی بێدەنگە كەچی ئەو هەموو زانیاریە دەگەیەنێت ،بۆیە گوتراوە(وێنەیەک بە هەزار وشەیە)ئەوەی لێرەدا گرنگە چۆنیەتی بەكارهێنانیەتی لە پەرتووكی فێركردندا بە گشتی و فێركردنی زمان بە تایبەتی، چونكە پەرتووكەكان وێنەی زۆر گونجاو و هەمەجۆر لەخۆ دەگرن.

پسپۆرانی پەروەردە و زمان كە لە بواری دانانی پەرتووكدا كاردەكەن ئەوا بنەمای توانای ڕاستەقینەی فێرخواز و تەمەن و قۆناغی خوێندن لەبەر چاو دەگرن ،ئەمە جگە لە بەهەند وەرگرتی ڕۆشنبیری و ژینگە و كەلتورو ئایین و كۆمەڵایەتی و پەروەردە و خێزان....هتد، هەروەها لەسەر بنەمای دانانی وێنەكان لە ئاسانەوە بۆ گران لە هەستییەوە بۆ ئەبستراكت.

بۆ نموونە لە كتێبی(power up-1) ناونیشانی وانەكە بریتییە لە(هاوڕێیانی كێڵگە) وێنەكەو و دەقەكە هاوتان و ناوەڕۆكی دەقەكان و وێنەكان بۆ مەبەستی پەیوەندیكردنن، كە دوو كارەكتەری تێدایە بە پرسیاركردن دەستپێدەكەن بە شێوەی

(how old are the children)

كە دیارە ئەم شێوازی پرسیاركردنە مەبەستی دروستكردنی پەیوەندییە لە نێوان تاكەكاندا(منداڵان)، بەم ڕێگایەش توانیویەتی ئامانجی شێوازی چۆنیەتی پەیوەندی كردن بپێكێت، كە بریتییە لە سڵاو كردن سەرەتای یەكتر ناسینەكانە،كە نەرێتێكی پەیوەندی كردنە لە ژینگەی كۆمەڵایەتیدا.

پاشان لە وانەی دووەمی هەمان پەرتووكدا چەند وێنەیەكی جیاواز دانراون كە گوزارشت لە پێداویستییەكانی فێرخواز لە پرۆسەی دا خوێندندا دەكەن(پەرتووک،جانتا،تێنووس،پێنووس،كورسی...هتد) ئەم وێنەیەش چەند كارەكتەرێكی تێدایە كە قوتابین وێنەیەكی ڕوونە و نزیكە لە درك پێكردنی فێرخوازەوە شارەزایی لە سەر دەوروبەرە فێركارییەكان پەیدا دەكات ، ،ئامانجی ئەم وێنەیە ئاشنا كردنی فێرخوازانە بۆ شتە لە یەكچووەكان و دروست كردنی پەیوەندی و پێكەوە بەستن سەرباری ئاسانی لە ڕووی قەبارە و ڕەنگ و شێوەوە،لێرەدا دیدگای فێرخواز فراوان دەبێت بۆ ئەم كەلوپەلانە (ناو-ڕەنگ-شێوە-تایبەتمەندی-ئەركی)یان دەناسێت بە هاوكاری مامۆستاكەی بە ڕێگای شرۆڤە و ئاراستە و نواندن، بۆ نموونە دەزانێ ئەو جزدانەی كە لە وێنەكەدا هەیە جیاوازە لەو جزدانەی كە لە دەوروبەرێكی تردا بینیویەتی بۆ پارە هەڵگرتنە، لێرەدا فێرخواز بە سێ ئاست دا تێدەپەڕێت:

ا-ئاستی ناسین: واتە ناسینی كەرەستە و ئامێر و شتەكانی دەورەبەر و بەراوردكردنیان بە ڕاستی لە دنیای دەرەوەدا.

ب- ئاستی پەسن(وصف): جیاكردنەوە لە ڕێگای تایبەتمەندی شت و كەلوپەلەكان.

ت- ئاستی شرۆڤە و ڕاڤەکردن: زانینی ئەرک و ڕۆڵی ئەو کەرەستە و کەسان و ڕووداو هۆکارەکان.

گرنترین ئامانجە زمانییەکان لە بەکارهێنانی وێنەفێرکارییەکان ئەمانەن:

١- فێرکردنی دەنگ و پیتەکان بە ڕێگای بەستنەوەی بە وێنەکانەوە:

ستراتیژیەتی فێرکردنی دەنگ و وێنەکان بە ئامانجی سەرەکی وێنە دادەنرێت لە فێرکردنی زمانی دووەم، ئەم ڕێگایە کاریگەریی بەهێزی هەیە لەسەر گەشەپێدانی هەستی بینین و وردبوونەوە لای منداڵ، ئەویش بە ڕێگای بیستنی دەنگەکان و پیتەکان وشەی ناو وێنەکان، پاشان داوای لێ دەکرێت کە دەنگ و پیتەکان بناسێتەوە ئەویش بەڕێگای ڕەنگکردنی ئەو وێنەی کە پیتەکەی تێدایە، لە بەرامبەریشدا پیتی(s) هەیە منداڵ وێنەکە ڕەنگدەکات تاوەکو شێوەی مارو پیتی(s) بە یەکەوە لە مێشکیدا بچەسپێت، پاشان چەند وێنەیەکی تر دێت کە یەکێکیان پیتی (s) تێدایە فێرخوازەکان لە ناو کتێبی خۆیان ئەو وێنەیەی کە پیتی(s) تێدایە دەیخەنە ناو کەوانەوە کە ئەویش وێنەی ڕۆژە(sun)، ئامانج لەم هەنگاوە فێرکارییە جێگیر کردنی دەنگ و پیتە بە بەکارهێنانی وشەکانی تر، کە ئەم پیتەی تێدا بێت بەم شێوەیە منداڵ کاتێک گوێی لە ناوی شتێک دەبێت لەگەڵیدا وێنەکە دەبینێت کە ئاماژە بە وشەکە دەکات لە ڕێگای شێوە و دەنگەکەیەوە دەیناسێتەوە ،پاشان لە ڕێگای بیستنی ناوەکەی دەتوانێت دەستنیشانی بکات، لە لایەکی تر دەتوانێ وێنەکانی تر لەم وێنەیە جیا بکاتەوە کە ئەو دەنگەی تێدا نیە، هەروەکو لە لاپەڕەی ١ کتێبی phonics هەیە کە وێنەی (گوڵ،جاڵجاڵۆکە ،ڕۆژ،زەروو) داندراوە قوتابی بە تەنها وێنەی ڕۆژەکە دەکاتە ناو کەوانەوە کە پیتی(S) تێدایە بەم شێوەیە دەنگەکان دەناسێت پاشان مامۆستا فێری چۆنیەتی نوسینی

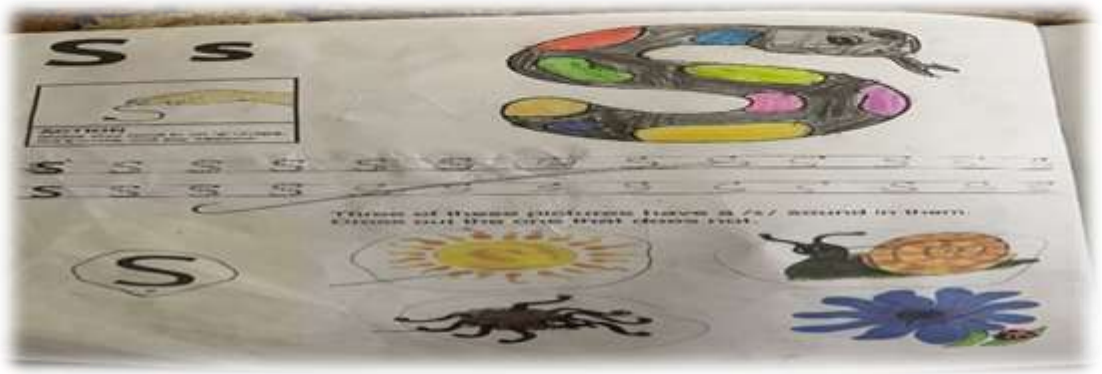

پیتەکەی دەکات لەم کاتەدا مامۆستا ئەم ڕێگایە بەکاردەهێنێت کە هەست تێیدا بەکاردێت، چونکە پیتەکان ئەبستراکن پێویستیان بە شتی هەستییە بۆ ئەوەی نزیکی بکاتەوە لە ئاوەزی فێرخواز و بیکات بە بەشێک لە واقعەکەی، پاشان ببێتە بەشێک لە یادەوەری فێرخوازەکە، ئەویش بە ئامادەکردنی ئەو وێنانەی کە دەنگەکانی تێدایە گەر لە پەڕتووکدا ئامادە نەبوو بۆ نموونە بەشێک لە مامۆستایان لەم قۆناغەدا بازنەی یەکەم-پۆلی یەکەم کە دەستپێکە هەندێ جار بۆچالاککردنی وانەکە و هزری قوتابیان نەک وێنەی شتەکان بەڵکو ئەو شتانە بە ڕاست دەهێننە ناو پۆل کە پیتی ئامانجی تێدایە بۆ قوتابیان وەکو(هێلکە،تۆپ،مۆز،پرتەقاڵ...هتد)، لێرەدا قوتابی شتە هەستپێکراوەکان دەبەستێتەوە بە شتە بیستراوەکانەوە ئەویش بە دەرهێنانی دەنگەکە کە ئاماژە بە پیتەکەی ناو وشەکە دەکات و بە چەند وێنەیەک کە پێشوتر زانیاری لە سەری پەیداکردووە دەتوانێ جیایبکاتەوە.

٢- فێربوونی وشەکان و ڕیزکردنی شێوەی دەنگەکان بۆ خستنە ڕووی وشە:

لە پەڕتووکی بازنەی یەکەمدا لە هەر سێ قۆناغەکەدا ئەم چالاکییە دەبینرێت، ئەویش فێرکردنی نووسینە بە ڕێگای خاڵ و هێڵ، لە پەڕتووکی بازنەی یەکەمدا ئەم چالاکییە دەبینین کە گەیاندنە خاڵەکان بەیەکتر بە شێوەی هێڵی ڕاست یان چەماوە یان بازنەیی بە پێی شێوەی پیتەکان ،هەر لە لاپەڕەیەکی پەڕتووکی (phonics) بۆ پیتی(s) چالاکی داندراوە کە پیتەکە بە شێوەی چەند خاڵێک نووسراوە فێرخواز بەیەکتریان دەگەیەنێت بە شێوەی هێڵێکی شێوە کەوانەیی شێوە مار، ئامانج وەرگرتنی پیتەکەیە و فێربوون و گرتنی قەڵەم و وێنەکێشانی مار و پیتەکەیە فێرخواز هیچکات لەبیری ناکات چونکە کرداری بەستنەوەی تێدایە بە شێوەی مار کە وەکو پیتی(s) وایە.

٣- فێربوونی ڕستە بە بەراوردکردنی بە وێنەکان:

سەبارەت بە فێربوونی برگە و ڕستە کە مەرجە ڕستەکان لە سێ وشە زیاتر نەبن، بۆ نمونە لە لاپەرە ٢٢ لە پەرتووکی(power up2) وانەی(vocabulary2) لە سەرەتای لاپەرەکە چەند ڕستەیەک نوسراوە کە ئاماژە بۆ هەر ڕستەیەک وێنەیەک داندراوە، کە ئاماژە بە چەند کردارێکی جیاواز دەکەن، یەکێک لە ڕستەکان گوزارشت لە ناوەڕۆکی وێنەکان دەکەن ،بەڵام یەکێک لە وێنەکان بە پێی وێنەکان کە لە خوار نووسینەکان دانراون گوزارشت لە ڕستەکە ناکەن ئاماژەن بۆ کارەکان هەڵەیە و لە وێنەکاندا نیە فێرخواز بە پێی وێنەکان ڕستەکان هەڵدەبژێرێت.

لێرەدا هەر وێنەیەک نوێنەرایەتی ڕستەیەک دەکات سەرباری فێرکردنی ڕستەکان و ئامرازەکان کە ئامانجێکی زمانییەو ئامانجی پەروەردەیی و کۆمەڵایەتیشی تێدایە.

هەرچەندە ئەم ڕێگایە لە ڕێگای فێرکردنی وشەکان دەچێت و ناونیشانی وانەکەش (vocabulary) یە ،بەڵام ئامانجەکە فراوانتر و گشتگیرترە،چونکە لە فێرکردنی وشەکاندا بەرامبەر هەر وشەیەک یەک وێنە هەیە وەکو وێنەی(گوڵ،ماسی، مرۆڤ...هتد)، بەڵام لێرەدا وێنەکان لەڕەگەزێک زیاتری تێدایە تاوەکو فێرخواز ئاشنا بکرێت بە ڕستە و بتوانێت لە ڕێگای وێنەیەکەوە گوزارشت لە ڕەگەزێک زیاتر بکات و لێرەوە فێرخواز فێری بەراوردکردن دەبێت و دەتوانێت پەیوەندی لە نێوان دوو ڕستەی وەکو یەکدا بکات یاخود جیایان بکاتەوە،هەروەها دەتوانێت ڕەگەزەکانی وێنەکە بناسێت و بە شێوەیەکی ورد دابەشیان بکات.

٤-فێرکردنی واتا:

بۆ فێرکردنی واتا دەتوانرێت وێنە و وشەکە بەیەکەوە بۆ فێرخواز بخرێتە ڕوو،واتا بۆ هەر وێنەیەک وشەیەک بەرامبەری هەبێت،بەم شێوەیە فێرخواز لە ڕێگای وێنەکەوە دەتوانێت وشەکە بناسێتەوە و واتاکەشی فێر ببێت،بۆ نموونە وشەی (smile) ئەگەر وێنەکەی لەگەڵ دابنرێت،فێرخواز ڕاستەوخۆ بە هۆی وێنەکەوە دەزانێت واتای وشەکە چیە.

٥-فێرکردنی ڕێنووس و دارشتن:

ئەم چالاکییەش لە پەرتووکەکانی بازنەی یەکەم دەبینرێت،هەروەکو لەم وێنەیەدا دیارە داوا لە فێرخواز دەکرێت سەیری وێنەکە بکات و چی دەبینێت ئەوە بنووسێت،ئەمەش دەبێتە هۆی بەهێزبوونی کارامەیی ڕێنووس،دەربڕین بەهەردوو شێوەکەی:زارەکی و نووسراو،هەروەها دەبێتە هۆی ئەوەی فێرخواز بتوانێت گوزارشت و دەربڕین لە بیرەکانی خۆی بکات.

دەرەنجام:

١- هەستی بینین لە مرۆڤ دا چالاکترین و کاریگەرترین هەستە لە چاو هەستەکانی تر.

٢- دەکرێت وێنە وەک هۆکارێکی کاریگەر بە کاربێت لە پرۆسەی فێرکردنی زمانی دووەمدا بە تایبەتی لە قۆناغی بنەڕەتی کە سەرەتای فێربوونی زمانە.

٣- بە هۆی وێنەوە ڕێژەیەکی زۆری زانیارییەکان لە ڕێگای چاوەوە بۆ مێشک و بیر دەگوازرێتەوە.

٤- بایەخدان بە وەبەرهێنانکردنی وێنە لەناو بواری پەروەردە و فێرکردندا مێژوویەکی دێرینی هەیە، بەهۆی مانا بەهێزەکەی وێنەوە و دەسەڵات و تواناکانیەوە لەسەر کاریگەری و برواپێکردن، لە ڕۆژگاری ئەمڕۆدا زیاتر گرنگی پێدەدرێت.

٥- لە قۆناغی بنەڕەتییەکاندا منداڵ بە دوای ئەو شتانەدا دەگەڕێ کە سەرنجی ڕادەکێشێ و ئارەزووی دەکات، هەربۆیە زووتر وێنەکان وەردەگرێت و درەنگتر لە وشەکان لە بیریان دەچێتەوە،چونکە وێنا کردنەکان بە وێنەیە نەک بە وشە و زمان.

سەرچاوەکان:

ا- بە زمانی عەرەبی:

١- احمد انور عمر،الكتاب المدرسي،دار المريخ للنشر،المملكة العربية السعودية.

٢-احمد عبدالله العلى،٢٠٠٢،الطفل والتربية الثقافية،رؤية مستقبلية للقرن الواحد والعشرين،دار الكتاب الحديث،القاهرة.

٣- انطوان صياح واخرون،١٩٩٩،تكنلوجيا التعليم، دار الكتاب الحديث،ط٢،القاهرة، مصر.

٤- الفيروز آبادى مجد الدين محمد بن يبيعقوب: القاموس المحيط،١٩٩٦،ج٢،المبطعة الحسنية المصرية،ط٢.

٥-اوسفالدو رناتو مبيرارى،١٩٩١، الرسم عند الاطفال،الترجمة: عبدالفتاح حسن، ،دار الفكر العربي،القاهرة،ط١.

٦- ديفيد الكايند،ايرفينغ ب واينر:نمو الطفل،١٩٩٦،ج١- من مرحلة ما قبل الولادة الى نهاية مرحلة ما قبل المدرسة،ترجمة: ناظم الطلحان، منشورات وزارة الثقافة الجمهورية العربية السورية،دمشق.

٧- سرجيو سبينى، التربية الغوية للطفل،١٩٩١، ترجمة: فوزى عيسي،عبدالفتاح حسم، دار الفكر العربي، الكويت.

٨- شاكر عبدالحميد،عصر الصورة،٢٠٠٥،الايجابيات والسلبيات،منشورات عالم المعرفة، الكويت.

٩- عبد اللطيف الحشيشة:دور الصورة في كتاب المدرسي،١٩٩٤، الوطنى التونسية لعلوم التربية، المعهد القومي لعلوم التربية،ع٢٢.

١٠- عبدالمجيد العابد،٢٠٠٨،مباحث فى السيميائيات،دار القروين،ط١.

١١- قدور عبدالله الثانى،سيميائية الصورة،مغامرة سيميائة فى اشهر البصرية فى العالم،دار الغرب للنشر والتوزيع،وهران،الجزائر.

١٢-محمد الماكرى،الشكل والخطاب -مدخل لتحليل الظاهراتي.

١٣- محمد فتحى عبدالهادى واخرون،مكتبات الاطفال، دار غريب للطباعة والنشر والتوزيع.

١٤-نبيل عبدالفتاح حافظ: صعوبات التعلم والتعليم العلاجى،١٩٩٨،مكتبة زهراء الشرق،جامعة عين الشمس ، القاهرة.

ب- بە زمانی ئینگلیزی:

1-choppin Alin.Marie chartier ane.lecture dictionnaire encyclopedique de leducation et de la formation.ed

2-Nathan,paris,1994.

3- caroline Nixon&Momlinson, power up,1,Cambridg

4-caroline Nixon&Momlinson, power up,2,Cambridg

5-Sara wernham and Sue Lioyd,Jolly phnics,2010

الملخص

أصبحت عملية تعلم لغة ثانية في عصرنا هذا ضرورة ملحة للإنسان، بحيث يرغب الوالدان منذ نعومة أظافر أطفالهم أن يتعلموا إلى جانب لغتهم الأم لغات أخرى، وبالأخص اللغة الإنكليزية، والتي تعد في عصرنا هذا لغة عالمية.

هذا البحث جزء من رسالتي في الماجستير، ويتألف من فصلين؛ الفصل الأول وضحنا فيه ولهجات الصور وكذلك تحدثنا فيه عن دور وأقسام الصور، وعلاقة الصور باللغة.

الفصل الثاني تحدثنا فيه عن أهمية الصور ودور هذه الصور في النظام التربوي، بالإضافة إلى أهداف اللغة في استعمال الصور.

حاسة البصر تعد من أنشط الحواس الموجودة عند التذكر، لأن جزء كبير من التصور الذهني يعتمد على تصوير الأشياء الموجودة في ذهنه.

لغة التعليم التي هي اللغة الإنكليزية في كتب الدائرة الأولى بمدارس (عشق الأساسية- أربيل) تهتم بالصور التعليمية، واعتمادها دافعا للوصول بالاتجاه التعليمي المرجو ونموها عند التلاميذ، لأنه في كثير من الأحيان الصور تكون واقعية وأقرب إلى ذهن التليمذ مقارنة باللغة المجردة في التعليم.

Abstract:

The process of learning second language has recently become an urgent necessity for the human beings in such a way that parents, from an early age of their children, want them to learn other languages rather than their native language, especially English language because it is an international language nowadays.

This research is a part of a master's thesis which consists of two chapters. The first chapter includes the concept and term of images, components of images, and the relationship of images to language. The second chapter explains the role of images in education system as well as the language aim of using images.

Sight is the most active sense in the thinking processes because a great amount of thinking visualizations takes place via pictorial processing.

The language of education which is English language in the books of the first circle in schools including (Eshik Basic School - Erbil) is concerned with educational images to promote learning objectives of students’ thinking development because images could often show reality and closest to learners’ thinking processes as compared to an abstract means of learning.